# II. TÜRK İSLAM SİYASİ DÜŞÜNCESİ KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI

26 - 28 Ekim 2017

Kütahya

ISBN: 978-605-66524-4-8

www.turkdusuncesi.com

*Bu eser,*

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nin ev sahipliğinde ve Eğitimci Kamu Çalışanları Sendikası'nın katkılarıyla 26-28 Ekim 2017 tarihlerinde Kütahya'da düzenlenen II. Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi'nde sunulan bildirileri içermektedir.

**Bu eserde bulunan bildirilerle ilgili tüm sorumluluk yazarlara aittir.**

**Editörler:**

Doç. Dr. Özgür Önder

Doç. Dr. Mehmet Akıncı

Dr. Öğretim Üyesi Murat Yaman

Arş. Gör. Gökçe Nur Şafak

**İletişim:**

www.turkdusuncesi.com

turkislamsiyasidusuncesi@gmail.com

**Kütahya**

Yayın Tarihi: Temmuz 2018

ISBN: **978-605-66524-4-8**

# Türk Dünyasına Adanmış Bir Ömür: Turan Yazgan

**Aykut Acar**[1]

**M. Enes Zorlu**[2]

## Özet

*Prof. Dr. Turan Yazgan, hayatını Türk Dünyası ve Türk Birliği düşüncesine adamış ve bu düşüncelerini uygulamaya aktarabilmiş olan, son elli yılda yetişen ender Türk milliyetçisi akademisyenlerden biridir. İsmail Bey Gaspıralı'nın, "dilde, fikirde, işte birlik" ifadesini kendisine ilke edinen Yazgan, çalışmalarını kendi şahsi gayretlerinin yanı sıra kurumsal bir yapıya da kavuşturarak, Türk Dünyası Araştırmaları adıyla kurduğu vakıf aracılığıyla yürütmeye devam etmiştir.*

*Düşüncelerini Türk İslâm çizgisi ve devletçi gelenek içinde yeşerten Hoca'nın fikri mücadelesinin esasen Batı medeniyetinin tahakkümü ve kıskacında bunalımlar yaşayan Türk İslâm dünyasının devletçi ve milli yaklaşımlarla yeniden derlenip toparlanması ve Türk Birliğinin güçlü bir şekilde oluşturması konuları etrafında yoğunlaştığı görülür. Örneğin; iktisaden güçlenme bu oluşumun bir ayağıdır. Hoca'nın, Türk Dünyası'na Allah'ın bahşettiği iktisadi kaynakların, başkalarının tahakkümüne fırsat vermeden yine Türk devletleri tarafından kontrol edilmesi/harekete geçirilmesi biçimindeki düşünceleri bize bunu anlatmaktadır. O, olaylara daha gerçekçi bir açıdan bakmış ve önceliğin iktisadi ve kültürel birlik oluşturma olduğunu belirtmiştir. Türk Dünyası'nın değişik bölgelerine yayılmış eğitim faaliyetleri ve ortak dil konusu ise, Hoca'nın Türk birliği idealini/düşüncesini oluşturma konusunda önemli bir vasıta olmuştur.*

*Bu çalışma Turan Yazgan Hoca'nın, temel felsefesine yukarıda değinilen ve büyük ölçüde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı aracılığıyla yürüttüğü işleri ana hatlarıyla ele alırken, bu somut işler üzerinden onun Türk Dünyası tasavvurunu biraz daha anlayabilmeyi amaçlamaktadır.*

***Anahtar Kavramlar:*** *Türk Dünyası, Turan Yazgan, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Türk Birliği Düşüncesi*

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, aykut.acar@dpu.edu.tr

[2] Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, Tezli Yüksek Lisans, muhammed.enes.zorlu@ogr.dpu.edu.tr

## Giriş

Türk dünyasına verdiği hizmetlerle gönül coğrafyamızda geniş yer bulmuş isimlerden birisi de hem bir akademisyen hem de bir dava adamı olan Prof. Dr. Turan Yazgan'dır. Kendisi ömrünü Türk dünyası için adamış, dünyanın neresinde bir Türk evladı varsa onun sevincine ve kederine ortak olmuştur. Turan hocanın en büyük özelliği düşüncelerini uygulamaya geçirmede gösterdiği kararlılık ve ustalıktır. Sovyetler Birliği'nin çözülmesinin hemen ardından bağımsızlıklarına kavuşan Türk topluluklarının müstakil birer devlet olmalarından sonraki süreçte onlara asla yalnız olmadıklarını hissettirmek için çaba göstermiş, kurmuş olduğu *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı* (TDAV) bünyesinde yapılan çalışmalarla somutlaşan bu çaba sayesinde Ata Yurdu'ndaki soydaşlarımızla kucaklaşmış ve onlara maddi-manevi her anlamda desteklerini esirgememiştir. Turan hocanın çıktığı yolda ona rehberlik eden temel düstur İsmail Bey Gaspıralı'nın "Dilde, fikirde, işte birlik!" sözüdür. Bununla bağlantılı olarak Türk dünyasının geleceğiyle ilgili hocanın gerçekçi bir şekilde takip ettiği yaklaşım ise; "Türk milletine Cenab-ı Allah'ın bahşettiği yeraltı ve yerüstü, maddi ve manevi bütün zenginliklerin batının kirli ellerinden uzak tutularak, bu zenginliklere yine ve sadece Türk milleti tarafından hükmedilmesi" fikri üzerinden anlam bulmuştur. Bunu başarabilmenin yegâne yolu öncelikle kültürel birliği sağlamaktan, Türk topluluklarının birbirlerine yakınlaşmasından ve kaynaşmasından geçmektedir.

## Turan Yazgan'ın Hayatı: Doğumu ve Çocukluk Yılları

Turan Yazgan TRT Avaz programına verdiği bir röportajda doğumu ve çocukluk yılları ile alakalı şu ifadeleri kullanmıştır; "Ben Isparta'nın Eğirdir ilçesinin merkezindenim. Orada bir manifaturacı ailenin çocuğu olarak yaşadım. Babam bir manifaturacı. 6-7 metrekarelik küçük bir dükkânda geçimini sağlamaya çalışan hakiki bir Türk evladıydı. İdraki çok yüksek ve idrakinin yanında yüksek ileri görüşlü fakat okuma yazması yok. Bu çok önemli bir noktadır. Tabii o dükkânın dışında para kazanma mecburiyeti olduğu için zaman zaman pazarlara da gider. Isparta pazarı, Burdur pazarı, Dinar pazarı. Esnaf olarak sergi açar oralarda. Bu çok çetin bir iştir. Satacağı eşyaları ihtiva eden manifatura balyaları kamyona yüklenir. Balyaların üstüne de, pazara gidecek manifaturacılar ve esnaf biner. Kamyonun üstü açıktır. Yol topraktır, asfalt değil. Eğirdir Isparta arası, Burdur arası, Dinar arası, o toz toprak içinde gider, orada sergiyi açar, sonra toplar, Allah ne verdiyse kazanır gelir ve böylece bizlerin yani çoluk çocuğunun rızkını sağlar. Biz beş kardeşiz. Aslında on kardeşmişiz. Ama beşi Allah'ın rahmetine kavuşmuş. Ben doğum tarihi belli olmayan bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım. Tabii nüfus kağıdımda var, ama o abimin askerlik durumuna göre hesaplanmış bir kayıt. Nüfus cüzdanımda yazılı olan ama gerçek doğum günümle hiç alakası olmayan 1938, 20 ocağında bir hamamda doğmuşum. Kış günüymüş. Dışarıda kar varmış. Doğumumla ilgili bilinen tek şey bu" (Aydemir, 2013, ss. 29-30).

Görüldüğü üzere Turan hocanın doğduğu ve çocukluk çağını yaşadığı ortam ve şartlar esasen tipik Anadolu insanının hayatından bir kesittir ve buna benzer pek çok hayat yaşanmıştır Anadolu'nun bağrında. Tarihe adı altın harflerle kazınmış münevverlerimizin pek çoğu da

Anadolu'nun bağrından kopup gelmiş, çocukluk ve gençlik yıllarında her türlü sıkıntıyı görmüş ve tüm bunların arasında okumak için gayret göstermiş insanlar olmuşlardır. Turan hoca, acılarla, sıkıntılarla, yoksulluklarla yoğrulan bir hayatın düşünmeye, var olan sıkıntılardan nasıl çıkılabileceğinin yollarını aramak için tefekküre sevk ettiği nadide insanlardandır. Elbette bu tefekkürün hacmi hocanın sadece kendisiyle ve ailesiyle sınırlı olmamış, Türk milletinin dertlerine teşmil etmiş, dolayısıyla O, milletinin fakat sadece Anadolu coğrafyasındakilerin değil, bütün Türk coğrafyasındakilerin dertleriyle dertlenir hale gelmiştir.

Turan Yazgan, ilkokulu Isparta'nın Eğirdir ilçesinde, ortaokul birinci sınıfı da Ankara'da okumuştur. Daha sonra Eğirdir'e dönen Turan hoca babasının ağabeylerine verdiği talimat ile İstanbul'a gidecek ve ortaokulun geri kalan kısmını orada *Vefa Lisesi*'nin ortaokul bölümünde birincilik ile tamamlayacaktır. Bu dönemde ağabeylerinin onu okutmak için işportacılık yapmasından rahatsız olan Turan Yazgan devlet parasız yatılı imtihanlarına girmiş ve birinci olmuştur. Dönemin en kaliteli ve başarılı liselerinden *Kastamonu Lisesi*'ndeki öğrencilik yıllarında çok atak ve cevval bir öğrenci olan Turan hoca sol görüşlü olduğunu bildiği edebiyat öğretmeni ile yavaştan bir fikir çatışmasına girmeye başlamıştır. Kütüphane koluna seçildiğinde para toplayarak kütüphaneye aldığı *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtların Dirilişi* kitapları edebiyat öğretmeniyle aralarındaki fikir çatışmasını farklı bir boyuta taşımıştır (Uluant, 2013, ss. 54-55). Bu kitaplar hocanın Türk milletine duyduğu sevgi ve muhabbeti tam ortasına koyduğu düşünce dünyası hakkında da bir takım ipuçları vermektedir.

27 Şubat 1952 tarihinde Kastamonu Lisesi'nde okurken arkadaşı Yılmaz Eraslan ile bir haritanın önünde parmağıyla Türkistan bölgesini işaret ederek çektirdiği fotoğraf ve arkasına yazdığı ifadeler hocanın o dönemde içinde kopan ve sonraki yıllarda uygulamaya taşımak yönünde çaba sarf edeceği fırtınaları anlamak açısından son derece önemlidir. Şöyle diyordu Turan hoca:

> "İşte tam buraya gideceğiz. Atalarımızın ülkesine. Burası bizim ana vatanımız. Ötüken burası. […] Bu cennet ülke yine Türk'ün olacak. Bizim olacak Turan,[…] Benim cennet vatanım. Tekrar bizlere, bizim sana kavuşacağımız günler uzak değil. Yine Altay'da bahar olacak, mor menekşe yine açacak, Kürşat'lar Ötüken ormanında avlanacak, yüce kağan şölenler verecek. Çin surları Türk'ün erkek naralarıyla titreyecek." (Çeri, 2016)

## Üniversite Yılları ve Sonrasındaki Çalışma Hayatı

Kastamonu Lisesi'nden 1955 yılında yine birincilik ile mezun olan Turan Yazgan mutlak surette makine mühendisi olmak istemiş, o dönemde üniversiteler kendi sınavlarını yaptıklarından İstanbul Teknik Üniversitesi'ne kaydını yaptırmıştı. Sınav günü beklenmedik şekilde babasını kaybeden Turan hoca iş aramaya başlamış ve bir inşaat firmasının muhasebe kısmında iş bulmuştur. Bir süre sonra bir arkadaşının kendisini İstanbul Üniversitesi'nin İktisat bölümüne kaydettirmesi üzerine iktisatçı olmuş, bu olayı Allah'ın bir takdiri olarak nitelendirmiştir. 1966'da *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi*'nde asistan olarak göreve başlamış ve zaman içinde profesörlük derecesine kadar yükselmiştir. Alanı sosyal güvenlik olmasına rağmen siyasetle de ilgilenen Turan hoca *Kutyay* adında bir yayıncılık şirketi kurmuş ve daha sonra *Her Gün* gazetesinin

dörtte birlik hissesini alarak Necip Fazıl Kısakürek ve Osman Yüksel Serdengeçti gibi dönemin önemli isimlerini gazetede yazmaya ikna etmiştir. 1977-78 yıllarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi planının genel koordinatörlük görevine getirilmiş, 7 ciltlik ve yaklaşık olarak 5.000 sayfalık dönemin ilk ve en kapsamlı bölge planını hazırlamıştır (Dailymotion, 2017).

Başarılı bir akademisyen olarak sonraki yıllarda ülkeye önemli hizmetler sunacak olan pek çok akademisyen ve devlet adamının yetişmesinde de emeği olan Turan Yazgan, üniversitedeki görevlerinin yanı sıra 1980 yılında kurduğu Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (TDAV) vasıtasıyla yürüttüğü çalışmaları ölümüne değin bir an bile bırakmamış, ömrünün son yıllarında yaşadığı rahatsızlık bile söz konusu çalışmalara engel teşkil etmemiştir. Yüreği Türklük ve Türk dünyası sevdasıyla atan Turan hoca, 22 Kasım 2012'de, geriye çok önemli eserler ve somut işler bırakarak bu dünyaya veda etmiştir.

## Eğitimle İlgili Düşünceleri: Türkiye'de Eğitim Sistemi

Bir akademisyen olması münasebetiyle Türkiye'deki eğitim sistemi ile çok yakından ilgilenen Turan hoca eğitim sistemimize de milli bir bakış açısıyla yaklaşmış, düşünce sistematiğinde eğitim meselesini de çok güzel bir yere oturtmuş ve milli duygulara sahip bir Türk gencinin yetişmesinin yolunun en başta eğitimden geçtiğini belirtmiştir.

Türkiye'deki eğitim sisteminde tespit ettiği hataları üç ana başlık altında toplayan hoca, ilk hata olarak hükümetlerin sosyal taleple ekonominin insan gücü talebi arasında bir tercih yapması gerektiğinde daima sosyal talebi karşılamayı tercih etmesi olarak görmektedir. Sosyal talep çok yüksektir çünkü: a) Herkes tahsil yapmak istemektedir. b) Aileler ne pahasına olursa olsun çocuklarını okutmak istemektedirler. c) Mesleklerin en yüksek mertebesinden başlamayı sağlayacak tahsil talep edilmektedir. Bu noktada Turan hoca ekonomimizin herkese yüksek seviyede tahsil verme imkânı olmadığını düşünmektedir. Her ne pahasına olursa olsun okutmak için önce kaliteden sonra ekonomimizin ihtiyaçlarından vazgeçip ucuz eğitime kayılması gerektiğini söylemiş, insan gücü ihtiyaçlarımızın da alt ve orta kademede yoğunlaştığı halde sürekli üst kademeye insan yetiştirdiğimizi, misal olarak teknisyen ihtiyacı varken mühendis çıkartma eğiliminde olduğumuzu ifade etmiştir. Yapılan bu hatanın ekonomimize çok ciddi mali yükler getirdiğini belirten Turan hoca ayrıca doktorun, mühendisin teknisyen olarak istihdam edilmesinin birtakım sosyal zararlar da meydana getirdiğini düşünmektedir. Bir eğitim planlaması yapılırken mevcut insan gücü ihtiyaçlarının mutlak surette dikkate alınması gerektiğini ifade eden Turan hoca aksi takdirde siyasilerin salt sosyal talebi karşılayacak şekilde bir eğitim planı hazırlamasının, kalitenin düşmesine ve gerekli insan gücü açıklarının ekonomiyi baltalamasına engel olamayacağını da vurgulamıştır. İkinci hata olarak eğitimde çocuk sayısını suçlu gibi görmemiz olarak belirten Turan hoca eğitimin maliyetini artırıyor diye doğmuş çocukların düşman gibi muamele görmemesi gerektiğini söyler. Özelikle büyük şehirlerde temel eğitimdeki büyük yığılmaların sebebi nüfus artışı değil göçlerdir. Bu hususla alakalı tedbir almamak bir hatadır ve bu hata temel eğitimde ciddi anlamda eşitsizliğe yol açmaktadır. Çünkü köylerde 8-10 kişilik sınıflar olurken şehirlerde 40-50 kişilik sınıflar olmaktadır ve bu durum köy

ile şehir arasında aşırı maliyet farkı olmasına sebeptir. Üçüncü hata ise metot hatasıdır (Yazgan, 1997, s. 2).

Asıl hatanın da bu sonuncuda olduğunu düşünen Turan hoca; nerelerde, neyin ne kadar öğretileceğinden ziyade nasıl öğretileceği hususunda çok büyük bir hatamız olduğu ve bu hatadan şimdilik dönebilmenin güç olduğunu belirtmektedir. O'na göre bütün okullarımızda bilgi esas alınmıştır. Öğretmenler bilgi vermekle yükümlü kişiler, öğrenciler ise bu bilgilerden sınavda istenilen kadarını kafasına kaydettiğini ispat etmekle yükümlü kişilerdir. Hal böyle olunca:

a. Öğretmenler gereksiz kalmaktadır. Çünkü kaliteli ve iyi şekilde eğitim verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi imkânsızdır. Öğretmen yerine bir artist bile şu anki şekliyle eğitim verebilir. Öğretmenleri sadece bilgi veren bir araç haline getiren bu sistem içerisinde okul binaları, sıralar, unvanlar, ısıtma vb. pek çok şey gereksizdir. Eğer öğretmenler sadece bilgi veriyor, öğrenci ile öğretmen birbirini tanımıyor ve hatta öğrenci soru bile sormuyorsa televizyondan ya da radyodan eğitim vermek hem daha ucuz hem daha akla uygun bir seçenektir.

b. Okullar da gereksizdir. Bilgi verme işini aletlere yükleyince okulun bir özelliği kalmayacak hem de bu masraftan kurtulmuş olunacaktır.

c. İnsan beyninin yaratıcı kısmı askıya alınmıştır. İnsan beyni sadece kayıt yapabilen bir ses kaydedici gibi düşünülmüş daha sonra sınav zamanı kaydettiği sesleri hatırlaması istenir hale gelmiştir. Halbuki insan beyni akla hayale sığmayacak derecede yaratıcı bir organdır ve teknolojik tüm aletleri yapma fikri o beyinin yaratıcılığından çıkmıştır. Sonuç olarak okullar sadece bilgi verme yerleri, öğretmenler sadece bilgi veren kimseler, öğrenciler de sadece bilgiyi kaydeden hafızalar olmaktan çıkarılmadığı müddetçe eğitim için yapılan harcamalar israftır. Bilgili değil düşünen sorgulayan insana ihtiyaç vardır. (Yazgan, 1997, s. 2)

## Türk Dünyası'na Yönelik Eğitimde İzlenecek Yol

Türk dünyasında lise ve üniversite düzeyinde okullar açıp eğitim faaliyetlerinde bulunan Turan hoca bu eğitimle alakalı olarak ciddi ilkeler ortaya koymuştur. Taviz verilmemesi gerektiğini düşündüğü bu ilkeler şunlardır:

a. Kayıtsız şartsız Türkiye Türkçesi ile eğitim yapılmalıdır.

b. Verilen eğitimin amacı Türk toplulukları arasında dilde, fikirde, işte birliği sağlamak olmalıdır.

c. Verilen eğitim kayıtsız şartsız parasız olmalıdır. Ayrıca bu eğitim aracı kılınarak Türkiye içinde para toplamak kesinlikle yanlıştır.

d. Verilen eğitimin üzerinden şu veya bu şekilde para kazanmak yanlıştır. Eğitim kurumları eğitim dışında para kazanma yolları arayanların aracı olmamalıdır.

e. Eğitim verilen ülkenin insan gücü ihtiyacı dışında bir alanda eğitim öğretim yapmak yanlıştır. Bu alanlar genel olarak Türk dili, ilahiyat ve işletmeciliktir. Bunun haricindeki alanlarda eğitim yapmak tereciye tere satmakla eşdeğer olacaktır.

f. Verilecek eğitim esnasında en düşük maliyetle eğitim vermenin yolları aranmalı mesela yatırım harcamaları sıfır olmalı, cari harcamalar ideal ölçüleri aşmamalı, yerel hükümetlerin okulları bizim şartlarımıza uyarlanarak eğitim verebilir hale getirilmelidir.

g. Verilen eğitim hangi düzeyde olursa olsun Türkiye'deki sisteme paralel olmalı, yerel kanunlara hiçbir aykırılık taşımamalıdır. (Yazgan, 1998, s. 2)

## Alfabe ve Dil Birliği Meselesi

Neredeyse bir asır öncesine kadar uzanan "Dilde, fikirde, işte birlik" idealinin gerçekleşmesi için atılacak ilk adımın Türk dünyasını çekip çevirecek, kuşatacak ve bütünleştirecek ortak dilden geçmekte olduğunun farkında olan Turan hocaya göre Rusya, Çin, İran ve batı aleminin uyguladığı politikalar ortadadır. Çin ve İran Arap alfabesini ısrarla koruyarak ve Türkçe eğitimi yasaklayarak, Ruslar da Türk topluluklarının her birine ayrı ayrı alfabeler vererek birbirlerini okuma ve anlamalarına engel olmuştur. Tüm bunların kasıtlı olarak yapıldığına inanan Turan hocanın, bu konuda hangi ilkeleri benimsemiş olduğu, değişik zamanlarda dile getirmiş olduğu fikirlerden bir seçkiyle aşağıda yer almaktadır. O'na göre:

a. Bir dilin iki alfabesi olmaz. Şu an Türkçenin toplamda 38 alfabesi bulunmaktadır.

b. Alfabe bir ilim işi değildir. O nedenle ilim adamları istedikleri kadar harf ve sembol kullanabilir ama alfabe işi bu şekilde olmaz.

c. Alfabe siyasi bir iştir. Milletlerin birer medeniyet oluşturmalarını sağlar.

d. Alfabe teknik bir iştir. Basit anlaşılır ve kolay öğrenilebilir olmalıdır.

e. Alfabe iktisadi bir iştir. Değiştirmeye kalkmak ciddi maliyetler doğurabilir, o nedenle bir defada kesin bir şekilde halledilmelidir. Bu sağlanabilirse Türk dünyasının neresinde olursa olsun basılan bir kitap İstanbul'da da okunabilir olacağından fazla sayıda basılıp sürümden maliyet düşürülebilir. Böylelikle birim maliyet çok düşük seviyelere iner.

f. Türkiye Türkçesi tüm bu ilkelere uygun bir şekilde Türk boylarının bazılarının görüşleri alınarak hazırlanmıştır.

g. Buna rağmen eğer bazı eksik seslerin olduğu düşünülürse bu sorun da yeni harfler ekleyerek değil mevcut harflerden uygun olanların altına yada üstüne çizgiler koyularak aşılabilir. (Yazgan, 2008, s. 2)

"Bugün Türk cumhuriyetlerini yöneten idarecilerimiz eğer ki altından heykellerinin yapılmasını istiyorlar ise yapacakları şey alfabe birliğini sağlamaktır. Bu hedefin

gerçekleşmesi için tabii okullar açılmalı, Türkçe oralara götürülmeli ve hiç değilse yazı dilinde birleşme gerçekleştirilmelidir." (Yazgan, 2012, s. 2)

"Herkes çok iyi bir şekilde bilir ki, tarihte top ve tüfek ile ortadan kalkmış bir millet yoktur. Ancak dilini kaybederek tarihin mezarlığına hapsolmuş birçok millet vardır. Bu nedenle Türk milletinin aydınları ve idarecileri hangi safta olurlarsa olsunlar cenabı Allah'ın bu millete bahşettiği Türk kimliğinin bütün unsurlarına gönülden ve sadakatle bağlanmada ve tüm bu unsurları koruyup geliştirmede birleşmelidirler." (Yazgan, 2003, s. 2)

"Uluğ Türkistan'la birlikte 16. Yüzyılda olduğumuz gibi yeniden başı dik, eğilmeyen ve refah içinde yaşayan bir millet olabilmenin yolu Dilde, Fikirde, İşte Birlik ülküsüne kavuşmaktan geçmektedir. En azından Araplar gibi aynı alfabe ile okuyup yazmayı sağlayabilmeliyiz. Bu hedef için gönlünü vermiş akılcı bir şekilde yönlendirmeye hazır on binlerce insanımız mevcuttur yeter ki idarecilerimiz de bu gerçeği görsün ve sömürülmekten, soyulmaktan ve horlanmaktan kurtulmanın yegane yolunun bu tür akılcı bir çözüm olduğunu anlasın" (Yazgan, 2012, s. 2)

## Güçlü Devlet ve Güçlü Birliğin Temel Hareket Noktası: İktisadi Birlik

Bütün ömrünü Türk dünyasının birliği için adamış olan Turan Yazgan hocayı emsallerinden ayıran nokta birlik olma anlayışındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. O siyasi bir birlikten asla bahsetmez, onun *işte birlik* ideali ile peşine düştüğü, *iktisadi birlik*tir. Bu sebeple meselelere hayalci değil, gerçekçi bir bakış açısı ve yaklaşımla bakmayı yeğlemiş ve becerebilmiş, onu diğer pek çok düşünce adamından ayıran yönlerinden biri olarak da çözümlerinden hatırı sayılır bir kısmını uygulamaya aktarabilmiştir.

Hocanın iktisadi anlamda birlik olma ile ilgili temel düşüncesi, *Türk dünyası*na Allah'ın bahşettiği iktisadi kaynakların, başkalarının tahakkümüne fırsat vermeden yine Türk devletleri tarafından kontrol edilmesi/harekete geçirilmesi şeklindedir. Bu sebeple söz konusu kaynakların bizim kontrol ettiğimiz yollardan geçerek dünya piyasasına cari fiyatlarla satışı sağlanmalıdır. Bu politikanın amacı tüm dünyada yeniden sözü geçen, kendi ayakları üzerinde durup birlik olmanın verdiği güçle başı dik gezebilen bir millet olmak ve huzurlu bir şekilde hayat sürmektir (Yazgan, 2011a, s. 2). O'na göre dünya üzerindeki bütün savaşların perde arkasında ekonomik amaçlar yatmaktadır. Türkler hiçbir zaman din temelli savaş yapmamış, aksine milletimiz insanların dinleri ile ilgilenmemiş, onların en güvenli şekilde yaşamalarına izin vermiştir. Savaşların temel sebebi ekonomiktir (Yazgan, 2011b, s. 2).

Bir yazısında şöyle der:

"[…] Yirminci asrın başlarında kritik hammadde olarak değeri çok iyi anlaşılmış olan petrol, bütün Avrupa ülkelerinin (başta Almanlar) ve Amerika'nın tek hedefi haline geldi. Bunun en bol olduğu coğrafya da Türk coğrafyasıydı. Osmanlı devletinin petrol dolu topraklarına Trablusgarb Harbi, Balkan Harbi ve Cihan Harbi gibi peşpeşe açtıkları harplerle el koymak ve Osmanlı devletini parçalamak istediler.[…] Azerbaycan'ın bütün petrolü ve diğer madenleri oraya aktı, Kazakistan'ın bütün petrolü, Türkmenistan'ın bütün gazı, Özbekistan'ın bütün altın ve pamuğu… hep oraya aktı […] Bütün topraklarımız vahşice istismar edilip en gaddarane şekilde soyuldu […]" (Yazgan, 2008, s. 2)

Dört bir koldan, dehşetli bir savaşın içinde olduğumuzun idrakine varmak Turan hocanın en çok dikkat çektiği konuların başında gelir. Bu sebeple O, çocuklara Türk olduklarını hatırlatmanın, bunun için vesileler kılmanın ve onları içine kapıldıkları sömürülmenin vermiş olduğu aşağılık duygusundan kurtarmanın ne kadar gerekli olduğuna vurgu yapar durur (Yazgan, 2009, s. 2). Bu yaklaşımın temelinde de bağımsızlık ve vatan sevgisi temalarının olduğu görülmektedir. Turan hocanın bu fikirleri, Müslüman Türk coğrafyasının sıkıntılardan, buhranlardan, acılardan sıyrılması ve kendine gelebilmesi için bir anahtar niteliği taşımaktadır. Türk coğrafyasının, Türk dünyasının güçlenmesinin bütün İslâm coğrafyası için su götürmez bir önem taşıdığı da rahatlıkla söylenebilir.

## TDAV: Amaçlar ve Etkinlikler

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Prof. Dr. Turan Yazgan tarafından 1980 yılında kurulmuştur. Vakıf, İstanbul Büyükşehir Belediye binasının arkasında; Ankaravî Mehmed Efendi Medresesi olarak bilinen tarihi bir binada bulunmakta, Vakıf çalışmaları buradan yürütülmektedir (Yazgan, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2017). Vakfın kongre, konferans, kültür şenliği, çocuk şöleni gibi pek çok etkinliğinde de devlet kurumları ve özel kurumlar destek vermekte, imkân sağlamaktadırlar.

Vakfın öncelikli amacı *Gaspıralı*'nın *"Dilde, fikirde, işte birlik"* fikrine uygun olarak Türk dünyasını kültürel anlamda işbirliğine kavuşturacak faaliyetler yapmaktır. Bu amaca ulaşma adına vakıf Türk dünyasının önemli noktalarında değişik seviyelerde eğitim kurumları açmıştır. Bu kurumlar o ülkenin yetişmiş insan gücü açıklarını kapatmayı hedeflemiş ve eğitim dili olarak özellikle Türkiye Türkçesini tercih etmiştir. Bu tercihte, işte birliğe ulaşmanın öncelikle dil ve kültür birliğinden geçeceği inancı ve öngörüsünün oynadığı rol apaçıktır. Bu sayede Türk dünyası güçsüz ve sömürüye açık bir yapıdan ve her türlü parçalanma tehdidinden kurtarılabilecektir (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2017).

## Yurtiçi Eğitim Etkinliklerinin Genel Niteliği

Vakfın yurtiçi eğitim etkinlikleri iki şekilde yürütülmektedir: İlki Türk dünyasının her yerinden gelenlere yönelik olarak mesleki alanda verilen, çeşitli kuruluşlarla işbirliği yapılarak ve en az bir ay süreli yürütülen pazar ekonomisi, özelleştirme, bankacılık sigortacılık gibi alanlarda yapılan eğitimler, ikincisi ise yine Türk dünyasının dört bir tarafından getirtilen öğretmenlere verilen Türkiye Türkçesi eğitimleridir. Bu eğitim ise yatılı olarak ve iki aylık bir süre içinde verilmektedir. Öğretmenlerin kendi dillerinin Türkiye Türkçesine uzaklığına göre bu eğitim uzayabilmektedir. Türkiye Türkçesi eğitimlerini başarıyla bitiren öğretmenlerin kendi ülkelerinde düzenleyecekleri kurslar vasıtasıyla bu dili her yaştan kendi vatandaşlarına, özellikle de genç kuşaklara öğretmeleri neticesinde Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve diğer soydaş ve akraba topluluklar arasında yakınlık tesis etmek çok daha mümkün hale gelecektir. Burada esasen,

Gaspıralı'nın Türk birliğine giden yolun dil birliğinden başlaması gerektiği fikrinin ne kadar da isabetli ve yerinde bir fikir olduğu daha iyi anlaşılabilmektedir.

Eğitim etkinliklerinde ön plâna çıkan diğer başlıklar konferanslar ve seminerlerdir. Örneğin *Turan Kültür Merkezi Süleymaniye Kürsüsü Konuşmaları* başlığıyla yıllardır yapılan konferanslar akademiden, bürokrasiden, siyasetten pek çok insanı ağırlamış, Türk dünyasının değişik meseleleri, Türk kültürü, Türklük bilimi bu konferanslar sayesinde ele alınmıştır.

## Türk Dünyası Çocuk Şöleni

Her yıl 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı münasebetiyle radyo ve televizyon kurumu tarafından düzenlenen ve dünya çocuklarını bir araya getirmeyi amaçlayan etkinliklere Birleşmiş Milletler'e üye devletlerin çocukları davet edilmekteydi. Fakat aynı etkinliğe Tatar, Çuvaş, Baş-Kurt, Kırım, Gagauz, Sibir, Tuva, Saka, Hakas, Altay, Şor, Teleüt, Karaçay, Kumuk, Balkar, Nogay, Doğu Türkistan Türklerinden çocuklar temsilci olarak davet edilememekteydi. Bu memleketlerde, Türk illerinde yaşayan çocukların bir araya gelebilmeleri, onların tanışıp dostluklar kurabilmelerini sağlamak amacıyla TDAV Türk Dünyası Çocuk Şölenini düzenlemeye başlamış, ilk olarak 1995 yılında küçük çapta başlayan şölenler daha sonra genişleyerek devam etmiş ve 2017 itibariyle 22.'si gerçekleştirilmiştir. Bu şölenler sayesinde; çocuklar Türkiye'deki tarihi ve kültürel zenginlikleri görme, ailelerle tanışma, yaşıtlarıyla eğlenceli vakitler geçirme ve tüm bunları kendi kültürüyle karşılaştırma imkânı elde etmektedirler (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2017).

Alanında bir ilk olma özelliği taşıyan bu şöleni daha sonra taklit edenler olsa da, milli ve manevi duygular parlatılarak sunulmaya çalışılan taklit şölenlerin arka plânında çok daha farklı amaçların yer aldığı ilerleyen dönemde ortaya çıkmıştır.

## Yurtdışı Eğitim Etkinlikleri: Kurumlar ve Çalışmalar

TDAV, Sovyetler Birliği'nin çözülmesinin ardından Ata Yurt ile olan maddi ve manevi mesafeyi en aza indirecek ve Türk illeriyle olan yakınlığı süratle tesis edecek çalışmalar konusunda çok fazla gecikmemiştir. Dolayısıyla TDAV'ın yurtdışı etkinlikleri hususundaki çalışmalar, esasen Ata Yurt toprakları başta olmak üzere Türk illerine, akraba ve soydaş topluluklara yönelik çalışmalardır.

1992 ve 1993 yıllarında biri Azerbaycan'da diğeri de Kazakistan'da olmak üzere iki lise açılmış, bunlardan Azerbaycan'daki lise faaliyetlerine devam etmiştir. Buna ilave olarak yine Vakfın çabalarıyla Kırgızistan'da içinde işletme, uluslararası ilişkiler, turizm işletmeciliği, iktisat, Türk dili ve edebiyatı, tarih, turizm ve otel işletmeciliği ve bankacılık ve sigortacılık gibi bölümleri bulunduran *Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Türk Dünyası Kırgız - Türk Prof. Dr. Turan Yazgan Sosyal Bilimler Enstitüsü*'ne bağlı Türk Dünyası Fakülteleri (Celalabad İşletme Fakültesi, Celalabad Sosyal Bilimler ve Eğitim Fakültesi) ile Türk Dünyası Uluslararası Kırgız - Türk Meslek Yüksekokulu ve Türk Dünyası Araştırmaları ve Kültür Merkezi, ayrıca Azerbaycan'da işletme ve

uluslararası ilişkiler bölümlerinden oluşan Azerbaycan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi kurulmuştur. TDAV Ata Yurt'daki eğitim çalışmalarında hissi davranmamış ve bu hizmetler en iyi nerede yürütülebilecekse kurumlarını orada açma gayretini göstermiştir. Eğitim müfredatı Türkiye'deki sistemle uyumlu götürülmeye çalışılmış, yükseköğretimde diploma denkliği bulunan bölüm ve fakültelerde İstanbul üniversitesinin programı birebir uygulanmıştır. Ayrıca yükseköğretimde Türkiye'den giden öğrenciler için inkılap tarihi, bölgeden gelen öğrenciler için ise umumi Türk kültürü dersleri zorunlu tutulmuştur (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2017). Turan hocanın hayat ve fikir yolculuğunun tam ortasında yer alan *Türk Dünyası* kavramının, onun gayretleriyle meydana getirilen kurumlar ve süreçlerde de yine tam ortada bulunduğu anlaşılıyor.

Vakfın ilim ve kültür faaliyetleri Türk dünyasında kütüphaneler, kitap evleri ve kültür merkezleri açarak devam etmiş ve çok sayıda seminer, konferans ve kongre düzenlenmiştir (2017 yılında Gagauz Yeri / Moldova'da 15.'si düzenlenen *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi* buna en güzel örneklerden biridir). Bu açılışlara ve diğer etkinliklere resmi düzeyde pek çok devlet adamının katılmış olması yapılan işin ciddiyetini görmemiz açısından önem arz etmektedir.

## Türk İllerine Yapılan Geziler ve Bir Seçki

Turan Yazgan hocanın öncülüğünde 1989 yılında 164 kişilik özel bir uçakla Azerbaycan'a yapılan gezi, büyük bir kafileyle Sovyetler Birliği'ne dahil Türk illerine yapılan ilk gezi olarak kabul edilmekte ve özel bir anlam taşımaktadır. Bu geziye Azerbaycan'daki soydaşlarımız tarafından büyük teveccüh gösterilmiş, gece geç saatler olmasına rağmen binlerce insan bu ana şahit olmak için kafileyi karşılamaya gelmiştir. Bu geziler her yıl düzenli olarak bir ya da iki kez yapılmaya devam etmiştir. Gezilerde Türk dünyasının evlatlarının birbirleriyle tanışması, sarılıp kucaklaşması, onlara yalnız olmadıkları hissinin verilmesi gibi temel amaçlar güdülmüştür. Yapılan önemli gezilerden bazıları aşağıya aktarılmıştır:

12 Kasım 1989 Azerbaycan seyahati ve Türk dünyasıyla ilk kucaklaşma.

21 Haziran-2 Temmuz 1991 tarihleri arasında Almatı'ya ilk defa bir Türk kafilesi olarak gidilmesi.

6 Nisan 1992'de Kırım-Bahçesaray gezisinde Mustafa Cemil Kırımoğlu'nu ziyaret.

21 Haziran 1992'de beş Türk Cumhuriyetini içine alan gezinin gerçekleştirilmesi (Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan).

30 Haziran 1992'de Türkmenistan'a 168 kişilik bir kafile ile gidilmesi.

Başkurdistan'ın başkenti Ufa'ya ilk Türk kafilesi olarak yapılan gezi.

3 Eylül 1993'de Çuvaşistan'ın başkenti Çubuksarı'yı ziyaret eden ilk Türk kafilesi olunması.

3 Temmuz-14 Temmuz 1993 Urallardan Altaylara-Altaylardan Sakalara uzanan gezi.

30 Haziran – 9 Temmuz 1994'de Batı Sibirya'ya ilk Türk kafilesi olarak gidildi.

28 Ağustos 1990'da Semerkant-Buhara'ya bir gezi tertip edildi. (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2017)

## Yayınlar

Vakfın yayın hayatına devam eden 3 adet dergisi ve çok sayıda çıkardığı kitabı bulunmaktadır. Bunlardan *Türk Dünyası Araştırmaları* Dergisi yayın hayatına 1979 yılının Ağustos ayında başlamış ve iki ayda bir 240 sayfa olarak okuyucuyla buluşmaktadır. Bu dergi süreli yayın statüsünde, uluslararası hakemli bir dergi olup, Türk dünyası ile ilgili araştırma yapmak isteyen herkesin bir başucu kaynağı olma niteliğine sahiptir. Vakfın çıkardığı bir diğer dergi olan *Türk Dünyası Tarih Kültür* Dergisi ise aylık olarak yayınlanmakta, Türk tarihi ve kültürüyle ilgili önemli başlıkları/konuları okuyucuya sunmaktadır. Ayrıca Vakfın yine uluslararası hakemli nitelikte e-dergi olarak hizmete sunduğu *Akademik Bakış* Dergisi de bulunmaktadır (Aydemir, 2013, ss. 374-379).

## Sonuç

Yaşadığı müddetçe yüreği Türk dünyası için çarpmış, Türk dünyasının meseleleriyle ilgilenerek ömrünü geçirmiş, üstelik bu konuda sadece tefekkürle yetinmeyip somut adımlar atmış ve çalışmalar yapmış bulunan Turan Yazgan, Gaspıralı'nın "dilde, fikirde, işte birlik" ifadesini temel düsturu haline getirmiş ve Türk dünyasında birliğin tesisi için çabalamıştır. Kurucusu olduğu TDAV, bu düsturdan hareketle çok önemli faaliyetlere imza atmıştır. Literatüre *"Türk Dünyası"* kavramını yerleştirmesi, bu coğrafyada Türk birliği adına pek çok ilke imza atması, dünya üzerindeki bütün Türk illerinde "milli ve manevi hassasiyetlerle yoğrulmuş" Türk evlâtlarının çoğalması idealini hep canlı tutması ve bunun sağlanması için yaptığı işler, Turan hocayı düşünce dünyamız içerisinde çok önemli ve müstesna bir konuma yerleştirmiştir.

## Kaynakça

Aydemir, M. (2013). *Turan Yazgan "Fikirleri- Eserleri".* İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
Çeri, M. (Yönetmen). (2016). *Uluğ Beyler Turan Yazgan Belgeseli* [Sinema Filmi]
*Dailymotion*. (2017). Ağustos 15, 2017 tarihinde Turan Yazgan- Türk Dünyasının İzleri. adresinden alındı
*Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*. (2017). Ağustos 20, 2017 tarihinde turan.org.tr: http://turan.org.tr/amac-ve-hedefler/ adresinden alındı
*Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*. (2017). Ağustos 20, 2017 tarihinde turan.org.tr: http://turan.org.tr/22-turk-dunyasi-cocuk-soleni/ adresinden alındı
*Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*. (2017). Ağustos 20, 2017 tarihinde turan.org.tr: http://turan.org.tr/yurtdisi-egitim/ adresinden alındı
*Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*. (2017). Ağustos 20, 2017 tarihinde turan.org.tr: http://turan.org.tr/gezilerimiz/ adresinden alındı
Uluant, Z. (2013). Turan Yazganla Bir Röportaj. M. Aydemir içinde, *Turan Yazgan "Fikirleri-Eserleri"* (s. 51-54-55). İstanbul : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
Yazgan, T. (1997). Bugünden Tarihe Eğitim Meselemiz. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (124)
Yazgan, T. (1997). Bugünden Tarihe Eğitim Meselemiz. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (123)
Yazgan, T. (1998). Sevgili Okuyucular. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi (140)*
Yazgan, T. (2003). Türk Aydınları Birleşiniz. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (201)
Yazgan, T. (2008). Sevgili Okuyucular. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (253)
Yazgan, T. (2008). Sevgili Okuyucular. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (256)
Yazgan, T. (2009). Sevgili Okuyucular. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (269)
Yazgan, T. (2011a). Ayın Yorumu. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (293)
Yazgan, T. (2011b). Cavad Han. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (290)
Yazgan, T. (2012). Türksoy Ödülü Münasebetiyle. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (302)
Yazgan, T. (2012). Uluğ Türkistan. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* (304)
Yazgan, T. (2017). *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*. Ağustos 20, 2017 tarihinde http://turan.org.tr/turk-dunyasi-arastirmalari-vakfi/ adresinden alındı